

BRÜKSEL I BIS TÜZÜĞÜ UYARINCA YETKİ ANLAŞMALARININ GEÇERLİLİĞİ

VALIDITY OF JURISDICTION AGREEMENTS UNDER BRUSSEL I BIS REGULATION

Yrd. Doç. Dr./Asst. Prof. Zeynep Özgenç*

Öz

10 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe giren 1215/2012 sayılı Brüksel I bis Tüzüğü, Brüksel I Tüzüğü'nde yetki anlaşmalarının etkinliğinin artırılması amacıyla önemli değişiklikler getirmiştir. Ayrıca söz konusu değişiklikler ile Yetki Anlaşmalarına İlişkin La Haye Konvansiyonu ile Brüksel I bis Tüzüğü'nün uyumlaştırılması da amaçlanmıştır. Bu gaye ile Brüksel I bis Tüzüğü'nün uygulanabilmesi için yetki anlaşmalarının taraflarından en az birinin üye devletlerde ikâmet etme şartı kaldırılmıştır. Ayrıca yetki anlaşmasının maddi geçerliliğine seçilen üye devlet mahkemesinin ya da mahkemelerinin hukukunun, kanunlar ihtilafı kuralları da dâhil olmak üzere, uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Çalışmamız kapsamında ise Brüksel I bis Tüzüğü kapsamında yetki anlaşmalarının geçerlilik şartların Avrupa Birliği Adalet Divanı kararları doğrultusunda incelenecektir.

Abstract

Brussels I bis Regulation (EU) no 1215/2012, entered into force in January 2015, made significant significant amendments in order to improve the efficacy of jurisdiction agreements on Brussels I Regulation. With this amendments, it is aimed to harmonise with La Haye Convention on Choice of Court Agreement. For that purpose, residence clause of parties has been removed for implementing of article 25 of the Brussel I bis Regulation. Beside, this article regulates that court or courts shall have jurisdiction, unless jurisdiction agreements are null and void as to its substantive validity under the law of that Member State including choice of law rules thereof. Hereby, the object of this article is to examine the validity of jurisdiction agreements in accordance with the Court of Justice of The European Union, within the scope of The Recast Brussels I Regulation.

*Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Bursa, Türkiye, zeynepm@uludag.edu.tr.

** Makale Gönderim Tarihi: 21.02.2017; Makale Kabul Tarihi: 15.10.2017.

Anahtar Kelimeler: *Yetki anlaşmaları, Brüksel I bis Tüzüğü, Yetki anlaşmalarına ilişkin La Haye konvansiyonu, Maddi geçerlilik, Avrupa Birliği Adalet Divanı.*

Keywords: *Jurisdiction Agreements, Brussel I bis Regulation, La Haye convention on choice of court agreement, Substantive validity, Court of Justice of the European Union.*

Giriş

Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda yetkili mahkeme ya da mahkemelerin yetki anlaşması¹ ile taraflarca kararlaştırılması hukuki öngörülebilirlik, davanın maliyetinin düşürülmesi ve bazı taraflar açısından kimi ulusal mahkemelerin hukuki imkânlarından faydalanılabilmesi açısından önem taşımaktadır². Bu nedenle, 22 Aralık 2000 tarih ve 44/2001 sayılı Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Tüzük'te³ (Brüksel I Tüzüğü) değişiklik yapılmasına karar verilmiştir⁴. Bu konuda Avrupa Komisyonu'nun getirdiği öneride, yapılan değişikliklerle yetki anlaşmalarının etkinliğinin artırılması da amaçlandığı belirtilmiştir⁵.

Aslında yetki anlaşmaları AB hukukunda ilk defa, Brüksel I Tüzüğü'nden önce 1968'te akdedilen ve 01.02.1973 tarihinde yürürlüğe giren Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanınmasına ve Tenfizine Dair Brüksel

¹ Taraflar yetkili olmayan bir mahkemenin yetkili olduğunu ayrı bir yetki sözleşmesi ile kararlaştırabilecekleri gibi, esas sözleşme hükümlerine koydukları yetki şartı ile de yapabilirler. Bu nedenle, çalışmada yetki sözleşmesi deyimi yerine, her iki durumu da kapsayan yetki anlaşması terimi kullanılmıştır.

² Yetki anlaşmasının taraflara sağladığı kolaylıklar ve avantajlar hakkında bkz., Cemal ŞANLI, *Uluslararası Ticari Aktlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, Altıncı Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s. 76-78; Ziya AKINCI, *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmesine Dayanan Yabancı Derdestlik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 89; Fügen SARGIN, “*Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 27-33; Hatice ÖZDEMİR KOCASAKAL, “*Milletlerarası Yetki Anlaşmalarının İflas Davası Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi*”, Hakan Pekcanitez'e Armağan, DEÜHFD, Cilt 16, Özel Sayı, 2014, s. 2295-2318, s. 2301-2302; UYANIK Ayfer, *Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994, s. 4; Tena RATKOVIĆ/Dora ZGRABLJIĆ ROTAR, *Choice-of-Court Agreements Under The Brussels I Regulation (Recast)*, Journal of Private International Law, Vol. 9, No 2, August, 2013, s. 245-268, s. 245.

³ İşbu Tüzüğün İngilizce tam metni için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:133054&from=EN> (e.t: 29.10.2016).

⁴ Brüksel I Tüzüğü yürürlüğe girene kadar geçen tarihsel ve hukuki süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Ata SAKMAR/Nuray EKŞİ, *Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması Tenfizi Hakkında AB Konseyi Tüzüğü*, Prof. Dr. Ergin NOMER'e Armağan, MHB, Cilt 22, Sayı 2, 2002, s. 721-743.

⁵ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgements in Civil and Commercial Matters (Recast), COM(2010) 748 Final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0748:FIN:EN:PDF> (e.t.: 29.10.2016), s. 6.

Sözleşmesi⁶ (Brüksel Sözleşmesi) ile düzenlenmiştir⁷. Brüksel Sözleşmesi madde 17 ile yetki anlaşmalarının geçerlilik şartları düzenlenmiş ve münhasırlık nitelik tanınmıştır. Bu Sözleşme, 2000 yılında Tüzük haline getirilerek Brüksel I Tüzüğü olarak anılmaya başlanmıştır⁸. Brüksel I Tüzüğü madde 23'te yetki anlaşması ile seçilen mahkeme ya da mahkemelerin yetkilerinin aksi kararlaştırılmadıkça münhasır olacağı hükme bağlanmıştır. Brüksel I bis Tüzüğü⁹ madde 25'te de aynı esas korunmakla birlikte, yetki anlaşmasının maddi geçerliliği, seçilen üye devlet mahkemesinin ya da mahkemelerinin hukukuna tabi kılınmıştır.

Bu çalışma kapsamında öncelikle Brüksel I bis Tüzüğü'nde yetki anlaşmalarına getirilen değişikliklerin temel nedenleri ile işbu Tüzüğün uygulama alanını ortaya koyacağız. Brüksel I bis Tüzüğü'nün uygulama alanına değinirken, Tüzük ile Yetki Anlaşmalarına İlişkin La Haye Konvansiyonu¹⁰ (La Haye Konvansiyonu) arasındaki ilişkiyi inceleyeceğiz. Daha sonra ABAD kararları da dikkate alınarak Brüksel bis I Tüzüğü kapsamındaki yetki anlaşmalarının geçerlilik şartlarının neler olduğunu ve bu anlaşmaların geçerliliğine uygulanacak hukukun tespitinin nasıl yapılabileceğini irdelleyeceğiz.

⁶ İşbu Sözleşme'nin İngilizce tam metni için bkz., [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927(01)&from=EN) (e.t.: 29.10.2016). Sözleşme'nin Türkçe tam metni için bkz., Türkçe metni için bkz., Burak ODER/Murat SAĞBİLİ, “*Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tenfizine Dair Antlaşma*”, MHB, Cilt 11, Sayı 1-2, 1991, s. 73-100.

⁷ Brüksel Sözleşmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Bahadır ERDEM, *Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında 1968 Brüksel Antlaşması'nın Hükümlerinin Türk Milletlerarası Yetki Kuralları ile Kararlaştırılması*, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ'a Armağan, MHB, Yıl 17-18, S. 1-2, 1997-1998, s. 183-215.

⁸ Brüksel I Tüzüğü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Bahadır ERDEM, *Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Avrupa Konseyi Tüzüğü*, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal TEKİNALP'e Armağan, Cilt II, 2003, s. 1009-1026 (“*Tüzük*”); Bülent ÇİÇEKLİ, “*Avrupa Birliğinde Özel Hukukta Adli İşbirliği ve Mahkeme Kararlarının Serbest Dolaşımı*”, MHB, Prof. Dr. Gülören TEKİNALP'e Armağan, Cilt 23, Sayı 1-2, 2003, s. 179-202, s. 195-198.

⁹ 10.01.2015 tarihinde yürürlüğe giren Brüksel I bis Tüzüğü madde 80 uyarınca, işbu Tüzük yürürlüğe girdiği andan itibaren 44/2001 sayılı Brüksel Tüzüğü'nün yerini almıştır.

¹⁰ La Haye Konvansiyonu'nun İngilizce metni için bkz., <https://assets.hcch.net/docs/510bc238-7318-47ed-9ed5-e0972510d98b.pdf> (e.t.: 08.11.2016). La Haye Konvansiyonu'nun Türkçe metni için bkz., Ceyda SÜRAL, “*Mahkeme Seçimine İlişkin Anlaşmalar Hakkında La Haye Konvansiyonu*”, Prof. Dr. Ali Güzel'e Armağan, Cilt II, Beta, İstanbul 2010, s. 1507-1522. Bu konu hakkında bkz., Feriha Bilge TANRIBİLİR, “*30 Haziran 2005 Tarihli Yetki Anlaşmasına İlişkin Lahaye Sözleşmesi*”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XI, Sayı 1-2, 2007, s. 321-354.

1. Brüksel I bis Tüzüğü'nün Değiştirilme Sebepleri ve Uygulama Alanı

Lizbon Andlaşması'nın¹¹ 01.01.2009 tarihinde yürürlüğe girmesinin ardından¹², diğer düzenlemelerle birlikte Brüksel I Tüzüğü'nün de yeniden ele alınmasına karar verilmiştir¹³. Tüzüğün kapsamına giren birçok hususta değişiklik yapılmasına rağmen, çalışmamız kapsamında yetki anlaşmaları bakımından getirilen değişikliklerin sebeplerinin neler olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Ayrıca La Haye Konvansiyonu da AB hukukunun kaynakları arasında sayılmaktadır¹⁴. La Haye Konvansiyonu ile Brüksel I bis Tüzüğü'nün uygulama alanları çakıştığı¹⁵ takdirde hangi düzenlemenin esas alınacağı da önem taşımaktadır¹⁶.

1.1. Brüksel I bis Tüzüğü'nde Yetki Anlaşmasına İlişkin Getirilen Değişiklikler

Brüksel I Tüzüğü'nde yapılan değişikliklerin en önemli sebebi, ulusal hukuklardaki farklı mevzuatların ve uygulamaların birbirine yakınlaştırılma çabasıdır. Bu kapsamda, yetki anlaşmalarına ilişkin getirilen yeni hükümlerin amacı şu şekilde açıklanabilir¹⁷:

(i) Yetki anlaşmalarına Brüksel I bis Tüzüğü'nün uygulanabilmesi için taraflardan en az birinin üye devlette ikâmet etme şartı aranmamaktadır. Buna karşılık, Brüksel I Tüzüğü madde

¹¹ Lizbon Andlaşması AB Kurucu Andlaşması ile AB'nin İşleyişine İlişkin Andlaşma olmak üzere iki uluslararası hukuk işleminden oluşmaktadır. İlgili Andlaşmaların İngilizce tam metni için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF> (e.t.: 08.11.2016)

¹² AB Anayasası, Fransa (29.05.2005) ve Hollanda (01.06.2005) tarafından iç hukuklarında öngörülen prosedür gereğince referanduma sunulmuş; ancak bu referandum olumsuz sonuçlanmıştır. Bunun üzerine 01.01.2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Andlaşması'nın hazırlanmasına kadar giden süreç gelişmiştir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Kamuran REÇBER, *Avrupa Birliği Hukuku ve Temel Metinler*, 2. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2013, s. 35-47; Kamuran REÇBER, *“Avrupa Birliği'nde Değişim İhtiyacı: Avrupa Toplulukları Ortadan Kaldırılıyor (Hukuksal Bir Analiz)”*, Global Strateji, Yıl 3, Sayı 12, Kış 2008, s. 83–84.

¹³ Milletlerarası özel hukukunun Avrupalılaşması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Işıl ÖZKAN, *“Avrupa Birliği Hukukunun Üye Devletlerin Devletler Özel Hukukuna Etkisi”*, (ed.: Işıl ÖZKAN/Ceyda SÜRAL/Uğur TÜTÜNCÜBAŞI), Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku, Adalet Yayınları, 2016, s. 1-23, s. 4-7.

¹⁴ AB'nin La Haye Konvansiyonları'na taraf olması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Gülüm BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, *“Avrupa Topluluğunun Milletlerarası Özel Hukuk Alanında Uluslararası Anlaşma Akdetme Yetkisi ve C-01/03 Sayılı ve 7 Şubat 2006 Tarihli Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Görüşü”*, AÜHFD, Cilt 57, Sayı 2, 2008, s. 17-49, s. 46-47.

¹⁵ Yetki Anlaşmasına İlişkin La Haye Konvansiyonu 01.10.2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği (Danimarka hariç), Meksika ve Singapur La Haye Konvansiyonu'nu onaylayarak yürürlüğe koymuştur. Amerika Birleşik Devletleri ile Ukrayna Konvansiyonu imzalamışlar; ancak henüz yürürlüğe koymamışlardır. Bu konuda bkz., <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=98> (e.t.: 23.01.2017).

¹⁶ AB ise 04.12.2014 tarihli AB Bakanlar Konseyi Kararı ile La Haye Konvansiyonu'nu onaylamıştır. 2014/87/EU için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0887> (e.t.: 23.01.2017). Bu konuda bkz., Mary KEYES/Brook Adele MARSHALL, *“Jurisdiction Agreements: Exclusive, Optional and Asymmetrical”*, Journal of Private International Law, Vol. 11, No. 3, 2015, s. 345-378, (dn. 7), s. 347.

¹⁷ Bu konu hakkında ayrıca bkz., Işıl ÖZKAN, *“Avrupa Birliği Usul Hukuku”*, (ed.: Işıl ÖZKAN/Ceyda SÜRAL/Uğur TÜTÜNCÜBAŞI), Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku, Adalet Yayınları, 2016, s. 25-100, s. 75-78.

23/I'e göre yetki anlaşmasının tesis edilebilmesi için taraflardan en az birinin üye devlette ikâmet etmesi gerekmektedir. Ayrıca Brüksel I Tüzüğü madde 23/III'te de üye devletlerde ikâmet etmeyen tarafların, yetki anlaşması ile seçtiği mahkeme veya mahkemeler yetkisizlik kararı vermedikçe, üye devlet mahkemelerinin davaya bakmaya yetkisi bulunmamaktaydı¹⁸. Her ne kadar Brüksel I Tüzüğü kapsamında âkit taraflardan birinin üye devlette ikamet etmediği yetki anlaşmalarının Tüzük kapsamına girmeyeceği düzenlenmişse de söz konusu tarafların üye devlet mahkemelerini yetkilendirmeleri durumunda, seçilen mahkeme yetkisizlik kararı almadıkça, diğer bir üye devlet mahkemesinin davaya bakmaya yetkisinin olmadığı hükme bağlanmaktaydı. İlk etapta bakıldığında bu hüküm, yetki anlaşmasının münhasırlığının olumsuz etkisi¹⁹ ile bağdaşır nitelikte kabul edilmekteydi²⁰. Daha net bir ifadeyle, üye devlette ikâmet etmeyen tarafların yetki anlaşması tesis ederek üye devlet mahkemelerini yetkilendirmeleri durumunda; seçilmeyen üye devlet mahkemesinin, seçilen mahkeme kendini yetkisiz saymadıkça yetkili kabul edilmemesi, yetki anlaşmalarının münhasır niteliğinin olumsuz etkisinin sonucu olarak görülmekteydi.

Ancak Brüksel I Tüzüğü madde 23/III'e göre seçilen üye devlet mahkemesi yetki anlaşmasının geçersizliğini ulusal hukuk kurallarına göre belirlemektedir. Buna karşılık yetki anlaşması ile üye devlet mahkemelerinin yetkilendirilmesi durumunda; âkit taraflardan birinin üye devlette ikâmet etmesi halinde bu anlaşmanın geçerliliği Tüzüğe göre tespit edilmektedir.

¹⁸ Brüksel I Tüzüğü madde 23'te yetki sözleşmeleri şu şekilde hükme bağlanmıştır:

"1. *Âkit taraflardan en az birinin bir üye devlette ikâmet etmesi şartıyla tarafların, aralarındaki belirli bir hukuki ilişkiden doğmuş veya ileride doğacak uyuşmazlıklarda bir üye devletin mahkemesinin veya mahkemelerini yetkili kılmaları halinde bu mahkeme ya da mahkemeler yetki kazanır. Mahkemelerin bu yetkisi aksi kararlaştırılmadıkça münhasırdır. Yetkiyi veren böyle bir sözleşme şu şekilde yapılabilir:*

(a) *Yazılı olarak yapılmış veya onanmış olmalıdır veya*

(b) *Tarafların aralarında oluşmuş olan âdete uygun bir biçimde veya*

(c) *Milletlerarası ticarete örf ve âdete uygun olan ve tarafların bildiği veya bileceği veya bu tür bir akdi ilişkilerde genel olarak tanınan ve gözönüne alınan şekilde yapılmalıdır.*

2. *Bir nüshasının sürekli olarak temininin mümkün olduğu elektronik anlamdaki her türlü iletişim "yazı" ile eşdeğerdir.*

3. *Üye devletlerde ikâmet etmeyen tarafların bu tip bir yetki anlaşması yapmaları durumunda yetki anlaşması ile yetkili kılınan mahkeme ya da mahkemeler yetkisizlik kararı vermedikçe diğer üye devletin mahkemelerinin davaya bakmaya yetkisi yoktur.*

4. *Bir trustin kurucusu, mütevellisi veya imtiyaz sahibine karşı açılacak davalarda yazılı olarak yapılan trust sözleşmesi uyarınca yetkili kılınan üye devlet mahkemesi veya mahkemeleri, ilgili kişilerin trust alanındaki karşılıklı ilişkilerinden veya haklarından ve yükümlülüklerinden doğan uyuşmazlıklarda münhasıran yetkilidir.*

5. *Yetki sözleşmeleri veya trust sözleşmelerinin, madde 13-17 veya 21 hükümlerine aykırılık teşkil eden veya madde 22'de münhasır yetkili kılınan mahkemelerin yetkilerini bertaraf eden hükümleri hukuki sonuç doğurmaz."*

¹⁹ Yetki anlaşmasının münhasırlığının iki etkisi söz konusudur: Olumlu etki, yetkisiz olan bir mahkemenin taraflarca yetkili hale getirilmesidir. Olumsuz etki ise, ulusal hukuk kurallarına göre yetkili olan bir mahkemenin yetkisinin kaldırılmasıdır. Bu konuda bkz., Quim FORNER-DELAYGUA, "Changes to Jurisdiction Based on Exclusive Jurisdiction Agreements Under The Brussels I Regulation Recast", Journal of Private International Law, Vol. 11, No 3, 2015, s. 379-405, s. 379.

²⁰ FORNER-DELAYGUA, s. 384.

Dolayısıyla konusu aynı; fakat tarafları farklı olan uyuşmazlıklarda, yetki anlaşmalarının geçersizliğine üye devletler farklı hukuk kuralları uygulayabilmekteydi. Bu durumun neden olduğu ikili uygulamaların ve belirsizliklerin önüne geçmek amacıyla Brüksel I bis Tüzüğü'nde yetki anlaşmalarına getirilen ikâmet şartı kaldırılmıştır²¹.

(ii) Brüksel I Tüzüğü'nün üye devletlerde uygulanmasına ilişkin Hidelerberg Raporu'nda²² ulusal mahkemelerin, yabancı unsurlu yetki sözleşmelerinin geçerliliğini dar yorumlama eğiliminde oldukları belirtilmektedir²³. Bu nedenle Brüksel I bis Tüzüğü madde 25'te²⁴ yetki anlaşmasının maddi geçerliliği konusunda uygulanacak hukukun seçilen mahkemenin ya da mahkemelerin hukuku olduğu düzenlenmiştir. İşbu Tüzüğün Dibase kısmı 20. Paragrafta da seçilen mahkeme hukukuna üye devletlerin kanunlar ihtilafı kurallarının da dâhil olduğu düzenlenmiştir. Bu sayede, yetki anlaşmasının maddi geçerliliğine ilişkin AB'ye üye devlet mahkemelerinde birliğin sağlanması amaçlandığı ifade edilmiştir²⁵.

(iii) Gerek Brüksel I Tüzüğü gerekse de Brüksel I bis Tüzüğü'nde yetki anlaşmaları, taraflarca aksi belirtilmediği müddetçe, münhasır niteliktedir. Ancak Brüksel I Tüzüğü'nde yetki anlaşmalarının münhasır niteliği ile bağdaşmayacak hükümler bulunmaktaydı. Şöyle ki; Brüksel I Tüzüğü'nde genel bir düzenleme ile hukuki sebebi ve tarafları aynı olan davaların iki farklı üye devlet mahkemesinde açılması durumunda, daha sonra başvuru mahkemenin ilk başvuru mahkeme yetkisini tespit edene kadar davaya re'sen ara vereceği, bu mahkemenin

²¹ Bu konuda bkz., FORNER-DELAYGUA, s. 384.

²² Hidelerberg Raporu'nun İngilizce tam metni için bkz., http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/study_application_brussels_1_en.pdf (e.t.: 08.11.2016).

²³ Hidelerberg Raporu, prg. 374.

²⁴ Brüksel I bis Tüzüğü madde 25'te yetki sözleşmeleri şu şekilde hükme bağlanmıştır:

"1. Âkit taraflar, yerleşim yerlerine bakılmaksızın, aralarında belirli bir hukuki ilişkiden doğmuş veya ileride doğacak uyuşmazlıklarda bir üye devletin mahkemesinin veya mahkemelerini yetkili kılmaları halinde bu mahkeme ya da mahkemeler, ilgili üye devlet hukukuna göre maddi anlamda geçersiz olmadığı müddetçe, yetki kazanır. Mahkemelerin bu yetkisi aksi kararlaştırılmadıkça münhasırdır. Yetkiyi veren böyle bir sözleşme şu şekilde yapılabilir:

(a) *Yazılı olarak yapılmış veya onanmış olmalıdır veya*

(b) *Tarafların aralarında oluşmuş olan âdete uygun bir biçimde veya*

(c) *Milletlerarası ticarete örf ve âdete uygun olan ve tarafların bildiği veya bileceği veya bu tür bir akdi ilişkilerde genel olarak tanınan ve gözönüne alınan şekilde yapılmalıdır.*

2. *Bir nüshasının sürekli olarak temininin mümkün olduğu elektronik anlamdaki her türlü iletişim "yazı" ile eşdeğerdir.*

3. *Bir trustın kurucusu, mütevellisi veya imtiyaz sahibine karşı açılacak davalarda yazılı olarak yapılan trust sözleşmesi uyarınca yetkili kılınan üye devlet mahkemesi veya mahkemeleri, ilgili kişilerin trust alanındaki karşılıklı ilişkilerinden veya haklarından ve yükümlülüklerinden doğan uyuşmazlıklarda münhasıran yetkilidir.*

4. *Yetki sözleşmeleri veya trust sözleşmelerinin, madde 15-19 veya 23 hükümlerine aykırılık teşkil eden veya madde 22'de münhasır yetkili kılınan mahkemelerin yetkilerini bertaraf eden hükümleri hukuki sonuç doğurmaz.*

5. *Yetki veren bir sözleşmenin asıl sözleşmenin bir parçası olarak tesis edilmesi halinde, yetki anlaşması esas sözleşmeden bağımsız kabul edilir.*

Yetki anlaşmasının geçerliliğine, asıl sözleşmenin geçersiz olduğu iddiasıyla itiraz edilemez."

²⁵ Komisyon Raporu, s. 9.

kendisini yetkili kabul etmesi halinde son başvuru mahkemenin yetkisizlik kararı vereceği hükme bağlanmıştı (madde 27). Keza birbirinden farklı üye devletlerin mahkemelerinde birbiriyle bağlantılı davaların açılması halinde de ilk davadan sonra açılan davanın görüldüğü üye devlet mahkemesinin davaya ara vereceği, taraflardan birinin başvurusu üzerine ilk dava açılan mahkemenin her iki davada da yetkili olması durumunda son başvuru mahkemenin yetkisizlik kararı verebileceği düzenlenmişti (madde 28). Ancak, yetki anlaşması ile belirlenen mahkemenin ya da mahkemelerin yanı sıra, bir başka üye devlet mahkemesinde derdest (*lis pendes*) veya bağlantılı davanın (*related action*) açılması halinde nasıl bir usûlün izlenebileceğine ilişkin Brüksel I Tüzüğü'nde herhangi bir hüküm yer almamaktaydı.

Derdest veya bağlantılı davalar hakkındaki bu hükümler, yetki anlaşması ile yetkili kılınan mahkemeler hakkında da uygulanmaktaydı. Ancak bu durum münhasır niteliği göz önünde bulundurulduğunda yetki anlaşmaları ile yetkili kılınan mahkemenin, son başvuru mahkeme olması halinde birtakım sakıncaları da doğurabilmekteydi. İlk açılan mahkemenin yetki anlaşması ile seçilen mahkeme olmaması; buna karşılık son başvuru mahkemenin yetkilendirilen mahkeme olması halinde, yetkiye hangi mahkemenin karar vereceğine ilişkin Brüksel I Tüzüğü'nde açık bir hüküm bulunmamaktaydı. Derdest veya bağlantılı davaları düzenleyen söz konusu hükümlerin uygulanması halinde ise davanın ilk açıldığı ve fakat yetki anlaşması ile seçilmeyen mahkeme kendi yetkisine karar verme yetkisini haiz görülmekteydi. Bu durumda, davanın son açıldığı ve fakat taraflarca yetkilendirilen mahkeme, yetkisiz mahkemenin kendini yetkili sayan kararı uyarınca davayı sonlandırmak zorunda kalabilmekteydi²⁶.

Bu nedenle Avrupa Komisyonu önerisinde, yetki anlaşması ile seçilen mahkeme ya da mahkemeler kendisini yetkisiz kabul etmediği müddetçe, aynı uyumsuzlukla ilgili olarak seçilmeyen mahkemede yargılama yapılmasının önüne geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla, yetki anlaşması ile seçilen üye devlet mahkemesi ile yetkisiz mahkemede derdest davaların görülmesi halinde, yetkisiz mahkemenin –davanın açılma tarihine bakılmaksızın– seçilen mahkemenin kendini yetkisiz kabul edene kadar yargılamayı durdurmasına karar vermesi gerektiği ifade edilmiştir. Böylelikle yetki anlaşmasının etkinliği sağlanırken, aynı

²⁶ ÖZKAN, s. 72-75; RATKOVIĆ/ZGRABLJIĆ ROTAR, s. 261-266; Felix M. Wilke, “The Impact of the Brussels I Recast on Important “Brussels” Case Law”, Journal of Private International Law, Vol. 11, No. 1, 2015, s. 128-142, s. 129-131; Ian BERGSON, *The Death of The Torpedo Action? The Practical Operation of The Recast’s Reforms To Enhance the Protection For Exclusive Jurisdiction Agreements Within the European Union*, Journal of Private International Law, Vol. 11, No.1, 2015, s. 1-30, s. 2-5.

zamanda üye devlet mahkemelerinin yer itibarıyla yetkilerinin kötüye kullanımına ilişkin saiklerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır²⁷.

Yukarıda genel ve soyut olarak ifade edilen nedenlerden ötürü, Brüksel I bis Tüzüğü'nde yetki anlaşması ile yetkilendirilen mahkemenin kendi yetkisine ilişkin kararının esas alınacağı düzenlenmiştir²⁸. Nitekim derdest davalara ilişkin olarak getirilen Brüksel I bis Tüzüğü madde 29 uyarınca, *31/II hükmüne hâlel gelmeksizin*, hukuki sebebi ve tarafları aynı olan davaların iki farklı üye devlette açılmış olması halinde, daha sonra başvuru mahkeme ilk başvuran mahkeme yetkisini tespit edene kadar re'sen davaya ara vereceği hükme bağlanmıştır. Tüzük madde 31/II'de ise davanın ne zaman açıldığına bakılmaksızın, yetki anlaşması ile yetkilendirilmeyen üye devlet mahkemesinin yetki anlaşması uyarınca yetkili olan mahkeme yetkisizlik kararı verinceye kadar yargılamayı durduracağı düzenlenmiştir. İlgili hükümlerle yetki anlaşmaları konusunda ilk davanın açıldığı mahkemenin mutlak yetkisi bertaraf edilmiştir. Bu husus milletlerarası ticari ilişkileri hızlandırmak, hukuki öngörülebilirlik ve kesinlik açısından önemli görülmektedir²⁹. Ancak aynı husus, bağlantılı davalar açısından benimsenmemiştir. Söz konusu değişiklik ile Brüksel I bis Tüzüğü ile La Haye Konvansiyonu da uyumlu hale getirilmiştir³⁰.

1.2. Brüksel I bis Tüzüğü ile Yetki Sözleşmelerine İlişkin La Haye Konvansiyonu Arasındaki İlişki

La Haye Konvansiyonu milletlerarası nitelik taşıyan hukuki veya ticari bir meseleye ilişkin olarak tesis edilmiş münhasır yetki anlaşmalarına uygulanmaktadır (madde 1). Bu açıdan Brüksel I bis Tüzüğü ile uygulama alanları benzerlik taşımaktadır. Nitekim Tüzük, hangi görevli mahkemede davanın görüleceğine bakılmaksızın, medeni ve ticari konulardaki uyuşmazlıklara ilişkin uygulanmaktadır (madde 1)³¹. Gerek Brüksel I bis Tüzüğü'nde (madde 1/II) gerekse de La Haye Konvansiyonu'nda (madde 2) hukuki veya ticari olarak kabul edilen ve fakat kapsam dışı bırakılan hususlar sınırlı sayı ilkesine tabi olarak sayılmaktadır³². Bunun yanı sıra, La Haye Konvansiyonu sadece münhasır nitelikteki yetki sözleşmeleri için tatbik

²⁷ Bu konuda bkz., Komisyon önerisi, s. 9.

²⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., ÖZKAN, s. 75-78.

²⁹ ÖZKAN, s. 78.

³⁰ Bu konuda, Brüksel I Tüzüğü ile La Haye Sözleşmesi arasındaki farklılıklar hakkında bkz., Arzu ALİBABA, "Yetki Sözleşmelerine İlişkin La Haye Konvansiyonu ve Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında AB Konsey Tüzüğü'nde Yetki Sözleşmesi", MHB, Sayı 1-2, Yıl 29, 2009, s. 1-20, s. 12.

³¹ Bu konuda bkz., ÖZKAN, s. 25-29.

³² Bu konuda bkz., ALİBABA, s. 8-9.

edilebilir. Brüksel I bis Tüzüğü'nün yetki anlaşmaları açısından uygulanabilmesi için bu anlaşmaların münhasır nitelikte olup olmadığına bakılmamaktadır.

La Haye Konvansiyonu'nun uygulanabilmesi için uyuşmazlığın milletlerarası nitelikte olması gerekmektedir. Konvansiyona göre bir uyuşmazlığın milletlerarası olabilmesi için aynı âkit devlette ikâmet eden uyuşmazlık tarafları ile uyuşmazlığın tüm unsurlarıyla, seçilen mahkemenin bulunduğu yer hariç, söz konusu devlet ile bağlantılı olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, uyuşmazlığın taraflarının aynı devlet ülkesinde ikâmet etmeleri durumunda La Haye Konvansiyonu'nun uygulanabilmesi için yetki anlaşması ile seçilen mahkemenin bağlantılı olması³³ koşulu aranmaktadır. Brüksel I bis Tüzüğü'nde ise bir yetki anlaşmasının milletlerarası sayılabilmesi için üye devletlerden herhangi birinin mahkemesinin ya da mahkemelerinin yetkili olarak karşılaştırılması yeterlidir.

Yukarıda genel ve soyut olarak belirtilenler dikkate alındığında, Brüksel I bis Tüzüğü ile La Haye Konvansiyonu'nun uygulama alanının çakışması sorununun ortaya çıkması muhtemeldir. Zira La Haye Sözleşmesi de AB mevzuatının bir parçası olarak kabul edilmektedir. La Haye Konvansiyonu madde 26/6-a uyarınca, yetki anlaşmasının tarafları bölgesel ekonomik entegrasyon örgütüne (Regional Economic Integration Organization) üye olmayan devlet ülkesinde ikâmet etmiyorsa Konvansiyonun uygulanamayacağı hükme bağlanmıştır³⁴. Diğer bir ifadeyle, yetki anlaşmasının taraflarının her ikisinin de AB üyesi devlette oturduğu ve AB üyesi devlet mahkemesini seçtikleri durumlarda; ilgili devletler La Haye Konvansiyonu'na taraf olsalar bile, Konvansiyon uygulanmayacaktır.

Yetki anlaşmasının tarafları, AB üyesi olmayan; ancak La Haye Konvansiyonu'na taraf olan bir devlette oturuyor ve La Haye Konvansiyonu'na taraf AB üyesi devlet mahkemesini seçiliyorsa Konvansiyon mu; yoksa Tüzük mü uygulanacak sorusu gündeme gelebilir³⁵. Zira Brüksel I Tüzüğü'nün aksine, Brüksel I bis Tüzüğü'nün yetki anlaşmasına ilişkin hükümlerinin uygulanabilmesi için AB üyesi devlet ülkesinde ikâmet etme şartı aranmamaktadır. Bu durumda, La Haye Konvansiyonu madde 26/IV-a uyarınca Konvansiyon uygulanacaktır. Keza Brüksel I bis Tüzüğü madde 71/I uyarınca da işbu Tüzüğün üye devletlerin taraf olduğu ve yetki ile yabancı mahkeme kararlarının tanınmasının ve tenfizinin düzenlendiği Konvansiyonların uygulanmasını etkilemeyeceği hükme bağlanmıştır.

³³ Milletlerarası usul hukukunda bağlantı koşulu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Ziya AKINCI, “Milletlerarası Usul Hukukunda Seçilen Mahkemenin Bağlantılı Olması Koşulu”, MHB, Cilt 22, Sayı 2, 2002, s. 1-27. (Bağlantı)

³⁴ ALİBABA, s. 19; TANRIBİLİR, s. 350.

³⁵ ÖZKAN, s. 82.

2. Brüksel I bis Tüzüğü Kapsamındaki Yetki Anlaşmalarının Geçerlilik Şartları

Brüksel I bis Tüzüğü kapsamındaki yetki anlaşmalarının şekli geçerliliğine ilişkin şartlar doğrudan düzenlenmiştir. Yetki anlaşmalarının maddi geçerliliği kapsamında ise taraf iradelerinde hangi unsurların yer alması gerektiği Tüzük'te açıkça hükme bağlanmıştır.

2.1. Brüksel I bis Tüzüğü Kapsamındaki Yetki Anlaşmalarının Şekli Geçerliliği

Brüksel I bis Tüzüğü'nde, yetki anlaşmaları için aranan yazılılık, geçerlilik şartı olarak kabul edilmektedir³⁶. Ancak milletlerarası ticaretin mahiyetine ve koşullarına uygun bir şekilde şekil şartından ne anlaşılması gerektiği konusu oldukça geniş ele alınmaktadır. Önemli olan tarafların yetki anlaşmasının varlığına ilişkin iradelerinin belirlenebilir olmasıdır³⁷. Belirtilen sebeple, Brüksel I bis Tüzüğü madde 25 uyarınca, bu anlaşmaların şeklen geçerli olabilmesi aşağıdaki şartlardan birine uygun olarak tesis edilmesi yeterlidir.

(i) Yetki anlaşmalarının yazılı olarak yapılmış veya onanmış olması. Brüksel I bis Tüzüğü'nden önce yürürlükte olan Brüksel Konvansiyonu³⁸ döneminde ABAD'ın verdiği

³⁶ Türk mahkemelerini yetkili kılan yabancı unsurlu yetki anlaşmalarının geçerli olabilmesi için Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) madde 18 uyarınca yazılılık şartı getirilmiştir. Yabancı mahkemeleri yetkili kılan yetki anlaşmaları açısından ise MÖHUK madde 47 uyarınca yazılılık, ispat şartı olarak düzenlenmiştir. Türk hukukunda yabancı unsurlu yetki anlaşmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., ŞANLI, s. 76-115; Ergin NOMER, *Devletler Hususi Hukuku*, Yenilenmiş 21. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 477-489; Nuray EKŞİ, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 125-134/178-191; Vahit DOĞAN, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, s. 72-83; Cemal ŞANLI/Emre ESEN/İnci ATAMAN-FİGANMEŞE, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 5. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s. 390-417; Aysel ÇELİKEL/Bahadır ERDEM, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Yenilenmiş 14. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 584-610; Cemile Demir GÖKYAYLA, *Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmesi)*, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013, s. 460-482; Ceyda SÜRAL, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 100, 2012, s. 167-216, s. 189-197. Ayrıca eski MÖHUK uyarınca yetki anlaşmaları hakkında bkz., AKINCI, *Derdestlik*, s. 55-93; SARGIN, s. 143- 244; UYANIK, s. 42-103; Ziya AKINCI, *Milletlerarası Özel Hukukta İnşaat Sözleşmeleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 73, İzmir, 1996, s. 133 (*İnşaat*).

³⁷ Trevor C. HARTLEY, *International Commercial Litigation*, Second Edition, Cambridge University Press, United Kingdom, 2015, s. 182.

³⁸ Bu kararlar Brüksel Konvansiyonu madde 17/I'in 1978'de değiştirilmemiş haline göre verilmiştir. Brüksel Konvansiyonu madde 17/I'in ilk hali şu şekilde düzenlenmişti:

“1. *Âkit taraflardan birinin veya her ikisinin Konvansiyon'a taraf devlette ikâmet etmesi şartıyla tarafların, yazılı veya onanmış sözlü anlaşma ile aralarındaki belirli bir hukuki ilişkiden doğmuş veya ileride doğacak uyumsuzluklarda bir üye devletin mahkemesini veya mahkemelerini yetkili kılmaları halinde bu mahkeme ya da mahkemeler yetki kazanır.*”

Görüldüğü üzere Brüksel Konvansiyonu'nda sonradan yapılan değişiklikle şekli geçerliliğin var olması için iki alternatif daha eklenmiştir. Böylelikle 1978'ten sonra getirilen şekli geçerlilik şartları Brüksel I bis Tüzüğü madde 25/I'de de aynı şekilde korunmuştur.

kararlarda, yazılılık şartı katı bir şekilde yorumlanmıştır³⁹. Divan, Brüksel Konvansiyonu'nun lafzına sadık kalarak tarafların imzaları olmadıkça veya taraflar yazılı metni onaylamadıkları müddetçe, yazılılık şartının oluşmadığını kabul etmiştir⁴⁰.

ABAD'ın *Colzani v. Rüwa*⁴¹ kararında taraflar, ilgili sözleşmeyi ticari senede bağlı akdetmişlerdir. Senedin ön yüzünde sözleşmeye ilişkin genel işlem şartları yer alırken; arka yüzünde ise yetki anlaşması bulunmaktadır. Yetki anlaşmasının, asıl sözleşme hükümlerini veya senedin ön kısmındaki genel işlem şartlarını kapsayıp kapsamadığına ilişkin herhangi bir gönderme hükmü yer almamaktadır. Bu kapsamda, yetki anlaşmasının geçerliliğine ilişkin olarak ABAD'a ön karar yöntemi ile iki soru sorulmuştur.

İlk olarak, sözleşme hükümlerinin yer aldığı senedin ön yüzünün imzalanmasının arka yüzde yer alan yetki anlaşmasının yazılılık koşuluna uygun olup olmadığı sorulmuştur. Divan somut uyuşmazlıkta yapılan yetki anlaşmasının, yazılılık koşulunu sağlamadığına; zira bu şekilde diğer tarafın yetki anlaşmasının varlığına dair gerçek iradesinin olup olmadığının hiçbir zaman anlaşılamayacağına hükmetmiştir⁴².

İkinci olarak ise taraflar arasındaki asıl sözleşmede senedin ön ve arka yüzünde yer alan hükümlerin, yetki anlaşması da dahil olmak üzere geçerli olacağına dair bir atıf kaydının⁴³ yer alması halinde, Brüksel Konvansiyonu anlamında yazılılık şartının sağlanıp sağlanamayacağı sorulmuştur. Divan bu durumda yazılılık şartının sağlanabilmesi için atıf kaydından makul özen sınırları (reasonable care) içerisinde açık bir şekilde yetki anlaşmasını da içerdiğinin anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle ABAD, dolaylı ve örtülü bir şekilde yapılan göndermelerin, hukuki kesinlikten uzak olduğu için yetki anlaşmalarını kapsamayacağını kabul etmiştir⁴⁴.

³⁹ HARTLEY, s. 184.

⁴⁰ HARTLEY, s. 184.

⁴¹ 17.12.1976 tarihli ve C-24/76 sayılı Colzani/Rüwa kararı için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61976CJ0024&from=EN> (e.t.: 14.11.2016).

⁴² Colzani/Rüwa Kararı, prg. 9.

⁴³ Sözleşmeye dâhil etme, sözleşmenin hükmü veya bir parçası haline getirme anlamına gelen atıf kayıtları (incorporation clause) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Nuray EKŞİ, “Kanunlar İhtilafı Alanında Incorporation”, Aysel Çelikel'e Armağan, Cilt 19, Sayı 1-2, 2001, s. 263-291, s. 263, (Incorporation); Nuray EKŞİ, *Milletlerarası Deniz Ticareti Alanında “Incorporation” Yoluyla Yapılan Tahkim Anlaşmaları*, Tıpkı 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 21, (Deniz Ticareti); Cemal ŞANLI, “Konişmentonun Devri, Alacağın Temlik ve “Perdeyi Kaldırma Teorisi” Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konişmentoyu Devralan, Alacağın Temellük Eden ve Perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerliliği Sorunu”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, Yıl 22, Sayı 2, 2002, ss. 773-789. (Tahkim Şartı)

⁴⁴ Colzani/Rüwa Kararı, prg. 10.

ABAD'ın *Segoura v. Bonakdarian* Kararı'na⁴⁵ konu olayda uyuşmazlığın tarafları sözlü olarak bir satım sözleşmesi akdetmişlerdir. Malları teslim ederken satıcı, sözleşme hükümlerinin yanı sıra arkasında yetki anlaşması bulunan bir belgeyi de alıcıya teslim etmiştir. ABAD, yetki anlaşmasının geçerli olabilmesi için açık ve eksiksiz bir şekilde taraflarca onaylanması gerektiğini belirtmiştir⁴⁶. Zira Brüksel Konvansiyonu madde 17'nin (Brüksel I bis Tüzüğü madde 25) şekle ilişkin düzenlemelerinin amacının bu olduğu ifade edilmiştir⁴⁷.

Divan, sözlü akdedilen bu tip sözleşmelerde “yazılı olarak onanmış” olma kriterinin nasıl sağlanacağına ilişkin de dar yorum yapma eğilimindedir. Zira sözleşmenin hangi tarafının yetki anlaşmasından etkileneceği açık bir şekilde Konvansiyon'da (Tüzük'te) belirtilmemiştir⁴⁸. Yetki anlaşmasının hangi tarafın menfaatine olduğu ise dava açılıp takip edilmeden bilinmemektedir⁴⁹.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak, Brüksel I bis Tüzüğü madde 25/II ile bir nüshasının sürekli olarak temininin mümkün olduğu elektronik anlamdaki her türlü iletişimin “yazı” ile eşdeğer olduğu hükme bağlanmıştır. Bu hükmün faks ve e-posta yoluyla haberleşmede yer alan yetki anlaşmalarını kapsadığı ifade edilmektedir⁵⁰.

(ii) Yetki anlaşmalarının tarafların aralarında oluşmuş olan âdete uygun bir biçimde yapılması. ABAD, *Segoura v. Bonakdarian* Kararı'nda Brüksel I bis Tüzüğü madde 25/I-b bendine uygun yetki anlaşmasının tesis edilip edilmediğini de incelemiştir. Buna göre, sözlü yapılan sözleşmeye bağlı akdedildiği iddia edilen yetki anlaşmasını içeren belge, taraflar arasında devam etmekte olan bir ticari ilişkinin parçası ise veya taraflar arasındaki her türlü uyuşmazlık için aynı yetki anlaşmasının yapılması öngörülmekteyse ilgili anlaşma dürüstlük kuralına aykırı olmadığı müddetçe, geçerli kabul edilebilir⁵¹.

(iii) Yetki anlaşmalarının milletlerarası ticarete örf ve âdete uygun olan ve tarafların bildiği veya bileceği veya bu tür akdi ilişkilerde genel olarak tanınan ve gözönüne alınan şekilde akdedilmesi. 1978'de Brüksel Konvansiyonu'nda yapılan değişikliklerden itibaren ABAD aldığı kararlarda yazılılık ve onanmış olma şartını daha geniş yorumlamaya başlamıştır.

⁴⁵ 14.12.1976 tarihli ve C-25/76 sayılı *Segoura v. Bonakdarian* Kararı için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61976CJ0025&from=EN> (e.t.: 14.11.2016)

⁴⁶ *Segoura v. Bonakdarian* Kararı, prg. 13.

⁴⁷ *Segoura v. Bonakdarian* Kararı, prg. 13.

⁴⁸ *Segoura v. Bonakdarian* Kararı, prg. 14.

⁴⁹ *Segoura v. Bonakdarian* Kararı, prg. 14.

⁵⁰ HARTLEY, s. 188.

⁵¹ *Segoura v. Bonakdarian* Kararı, prg. 15.

Divanın *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı'na⁵² konu olan uyuşmazlıkta taraflar arasında yine sözlü olarak charter sözleşmesi akdedilmiştir. Sözleşmeden doğan uyuşmazlıklar için yetki anlaşması akdedilmemiştir. Ancak MSG, işbu sözleşmeden doğan tüm uyuşmazlıklar için Würzburg mahkemelerinin münhasıran yetkili olduğunu belirten bir teyit mektubunu sözleşmenin diğer tarafına göndermiştir. Bu süreci takiben Rhénanes ödemeyi yapmış ve faturayı MGS'ye göndermiştir.

Divan, Brüksel Konvansiyonu madde 17/I-c'de yer alan hükmün, taraflar arasındaki yetki anlaşmasının varlığına ilişkin onayın aranmayacağı anlamına gelmediğini ifade etmiştir⁵³. Bu hükmün amacının, yetki anlaşmasının varlığına ilişkin tarafların gerçek iradelerini teminat altına alarak asıl sözleşmenin zayıf tarafının korunmasını sağlamak olduğu vurgulanmıştır⁵⁴. Böylelikle atıf kaydı ile sözleşmeye dahil edilen yetki anlaşmalarının, zayıf tarafın bilgisi ve rızası olmadan geçerli olmasının önüne geçilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁵⁵.

Divan, *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı'nda teyit mektubu kendisine gönderilen tarafın sessiz kalmasını ve hiçbir itirazda bulunmadan faturayı, yetki şartına atıfta bulunarak diğer tarafa göndermesinin yetki anlaşmasını geçerli kılıp kılmadığını, milletlerarası ticari örf adet kurallarına uygun olup olmadığını irdelemiştir⁵⁶.

ABAD, böyle bir örf adet kuralının varlığına ilişkin objektif deliller aramamakta; sadece şu hususların varlığını yeterli saymaktadır⁵⁷: Öncelikle taraflar arasında charter sözleşmesine atıf yapılarak tesis edilen yetki anlaşmasının varlığının, milletlerarası ticarete alışıl gelmiş bir uygulama olup olmadığına bakılmalıdır. İkinci olarak; böyle bir uygulama sadece milletlerarası ticarete değil, aynı zamanda tarafların sözleşmeyi akdettiği deniz taşımacılığı alanında da alışıl gelmiş olmalıdır. Son olarak, böyle bir uygulamanın varlığının kesin veya muhtemel olarak bilinmesi halinde, tarafların kendi aralarında veya başka taraflarca akdettiği deniz yoluyla taşıma sözleşmelerinde atıf yoluyla yetki anlaşması tesis etmeleri gerekmektedir.

Yukarıda genel ve soyut olarak belirtilen şartlar, şekli rızanın oluşmasında taraflarca kararlaştırılması ve dikkate alınması gereken unsurlar olarak kabul edilmektedir. Diğer yandan, yetki anlaşmasının esas sözleşmeden bağımsızlığı dikkate alındığında, gerçek iradelerin

⁵² C-106/95 sayılı *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı için bkz., <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=100377&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&oc c=first&part=1&cid=389141> (e.t.: 15.11.2016).

⁵³ *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı, prg. 17.

⁵⁴ *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı, prg. 17.

⁵⁵ *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı, prg. 17.

⁵⁶ *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı, prg. 20.

⁵⁷ *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı, prg. 21-24.

varlığının ayrıca sorgulanması gerekmektedir. Zira yazılılık şartının getirilmesi gerçek iradelerinin varlığına ilişkin aksi iddia edilemez bir karine olarak kabul edilemez⁵⁸. Dolayısıyla yetki anlaşmasının varlığı, yazılılık şartı ve şekli rızanın tespitinden bağımsız olarak ele alınmalıdır⁵⁹.

Bu bağlamda önemli olan şeklen geçerli bir yetki anlaşmasının olup olmadığının tespitinin yanı sıra, taraflar arasında karşılıklı ve uygun iradelerin varlığının ortaya koyulabilmesidir. Dolayısıyla atıf kaydının yetki anlaşmalarını geçerli kılıp kılamayacağı sorununa somut olayın şartlarına veya atıf kaydının içerdiği ifadelerle göre çözüm aramak daha hakkaniyetli görünmektedir. ABAD birçok kararında da bu düşünceden yola çıkarak hareket etmektedir. Örneğin ABAD *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı'nda atıf kaydıyla geçerli bir yetki anlaşmasının tesis edilip edilemeyeceğine ilişkin bu anlaşmanın, taraflar arasında alışagelmış bir uygulamaya dayanıp dayanmadığını irdeleyerek gerçek iradelerin varlığını tespit etmeye çalışmıştır⁶⁰.

Diğer yandan ABAD'ın bu konuda yaptığı değerlendirmeler yetki anlaşmasının ve esas sözleşmenin taraflarının aynı olması halinde söz konusudur. Her iki hukuki ilişkinin taraflarının aynı olmaması durumunda üçüncü kişi yetki anlaşması ile bağlı olacak mı⁶¹? Bu sorunsal konişmento düzenlenen eşya taşıma sözleşmeleri açısından ortaya çıkmaktadır. Eşya taşıma sözleşmeleri, taşıyıcı ve taşıtan arasında akdedilmektedir. Buna karşılık, konişmento taşıyıcı tarafından tesis edilmektedir ve hamiline eşyanın asli zilyetliğini sağlamaktadır. Taşıtan da bu belgeyi genellikle gönderilene teslim etmektedir. Konişmentoda yer alan atıf kaydıyla da gönderilen eşya taşıma sözleşmesinden kaynaklanan tüm hakların ve yükümlülüklerin muhatabı olabilmektedir. Bu durumda eşya taşıma sözleşmesinde yer alan yetki şartı ile gönderilen bağlı olacak mıdır?

Bu soru ABAD nezdinde *Tilly Russ v. Nova* Kararı'nda⁶² tartışılmıştır. Brüksel Konvansiyonu'nun yürürlükte olduğu dönemde alınan karara konu olan olayda, Belçikalı Goeminne Hout limited şirketi, Amerikan firmasından aldığı büyük miktardaki odunların

⁵⁸ Mónica Herranz BALLESTEROS, “The Regime of Party Autonomy In The Brussels I Recast: The Solutions Adopted For Agreements on Jurisdiction”, *Journal of Private International Law*, Vol. 10, No 2, 2014 s. 291-308, s. 291, dpn 3'teki yazar.

⁵⁹ FENTIMAN, s. 68.

⁶⁰ *MSG v. Les Gravières Rhénanes* Kararı, prg. 20.

⁶¹ Bu konunun Türk hukuku açısından değerlendirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Deniz MERAKLI YAYLA, “Yabancılık Unsuru Taşıyan Uyuşmazlıklarda Yetki Sözleşmesinin Tarafları ve HMK madde 17 Kapsamındaki Yetki Sözleşmesinin Üçüncü Kişilere Teşmili”, Hakan Pekcanitez'e Armağan, DEÜHFD, Cilt 16, Özel Sayı, 2014, s. 1987-2013.

⁶² 16.06.1984 tarihli ve C-71/83 sayılı *Tilly Russ v. Nova* kararı için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983CJ0071:EN:HTML> (e.t.: 08.02.2017).

Partenreederei ms Tilly Russ isimindeki gemi ile Alman donatan tarafından Toronto'dan Antwerp'e deniz yoluyla taşınması hususunda anlaşmıştır⁶³. Akdedilen taşıma sözleşmesine binaen taşıyıcının Amerikalı acentesi tarafından 16.08.1976 tarihinde konişmento tanzim edilmiş ve imzalanmıştır. Varma limanında yük boşatılırken taşıma sözleşmesine konu olan odunlar hasara uğramıştır⁶⁴. Bunun üzerine taşıtan Goeminne Hout ve onun temsilcisi NV, Haven- & Vervoerbedrijf Nova zararın tazmini için Antwerp mahkemeleri önünde tazminat davası açmıştır. Davalı taşıyıcı Partenreederei ms Tilly Russ ve Ernest Russ da konişmentonun arkasında yer alan “*Bu konişmentodan doğan uyuşmazlıkların çözümünde Hamburg mahkemelerinin yetkili*” olduğuna ilişkin kayda istinaden Antwerp mahkemesinin yetkisine itiraz etmiştir⁶⁵. Buna rağmen, mahkeme kendisini yetkili görmüş ve davacı lehine karar tesis etmiştir.

Daha sonra, karar temyiz merciine götürülmüştür. Temyiz mahkemesi de önkarar prosedürü ile ABAD'a taşıyıcı tarafından düzenlenerek yükletene teslim edilen konişmentoda yer alan yetki şartının Brüksel Konvansiyonu madde 17/II'de (Brüksel I bis Tüzüğü madde 25/II) belirtilen yazılı olma ya da onanmış olma kriterini sağlayıp sağlamadığı⁶⁶; eğer sağlıyorsa yetki şartının üçüncü kişiler açısından geçerli olup olmadığı sorularını yöneltmiştir⁶⁷.

İlk olarak, yazılılık şartından ne anlaşılması gerektiği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, Divan konişmentoda yer alan yetki şartının geçerli olabilmesi için taraflarca imzalanması gerektiğini belirtmiştir⁶⁸. Zira, ABAD bu sonuca Brüksel Konvansiyonu madde 17'de (Brüksel I bis Tüzüğü madde 25) yer alan “yazılı olarak ispatlanabilir olma” (*evidenced in writing*) teriminden ulaşmaktadır⁶⁹. Bu anlamda ABAD, yetki anlaşmasının maddi geçerliliği ile imza şartı arasında doğrudan bir ilişki kurmuştur. Ancak milletlerarası ticarete aksine gelişmiş bir örf adet uygulaması mevcutsa, bu durumda imza olmadan da yetki şartının geçerli olacağını ifade etmiştir⁷⁰.

İkinci olarak ise yetki şartının üçüncü kişi konumundaki konişmento hamili açısından geçerliliği Divan tarafından tartışılmıştır. Konişmentoya uygulanacak hukuk uyarınca, hamilin konişmentoyu devralmakla yükletenin senetten doğan hak ve yükümlülüklerin ilgili hukuka

⁶³ Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 1.

⁶⁴ Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 3.

⁶⁵ Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 4.

⁶⁶ Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 6.

⁶⁷ Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 7.

⁶⁸ Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 16.

⁶⁹ Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 16.

⁷⁰ Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 19.

(*relevant national law*) göre belirleneceğini vurgulamıştır⁷¹. Burada, ABAD'ın ilgili hukuktan kastettiği konişmentoya uygulanacak hukuktur. Dolayısıyla, yetkili hukukun cevaz verdiği ölçüde, konişmento hamilinin, yükletenin hak ve yükümlülüklerine sahip olacağını ifade etmiştir⁷². Daha net bir ifadeyle, Divan, senet hamilini yükletenin hak ve yükümlülüklerinin halefi olarak kabul etmiş ve yetki şartı ile bağlı sayılabilmesi için imza şartını aramamıştır. Bu anlamda ABAD, konişmentonun devrini, yetki anlaşması açısından gönderilenin iradesinin ortaya konulmasında yeterli görmüştür.

Brüksel I bis Tüzüğü madde 25/I ile ilgili olarak ifade edilmesi gerekir ki, bu hükümde sayılan şartlar sınırlı sayı ilkesine tabidir⁷³. Bu konuda üye devletlere takdir yetkisi tanınmamaktadır. Daha net bir ifadeyle, AB üyesi devletler iç hukuklarında, Tüzük'te öngörülen şekil şartlarının kapsamını genişleten ya da daraltan koşullar arayamayacaktır. Aksi takdirde ise ilgili ulusal hukuk kuralının dikkate alınmaması gerekmektedir.

2.2. Brüksel I bis Tüzüğü Kapsamındaki Yetki Anlaşmalarının Maddi Geçerliliği

Yetki anlaşması da tarafların karşılıklı ve birbirine uygun iradeleri ile kurulan bir sözleşmedir. Bu anlaşmanın hukuki sonucu ise diğer Tüzük hükümleri ile yetkilendirilen mahkeme veya mahkemeler dışında bir başka mahkemenin ya da mahkemelerin taraflarca yetkili kılınmasıdır. Dolayısıyla tarafların yetkili mahkeme dışındaki bir mahkemenin yetkisini kabul ettiklerine dair gerçek iradelerinin şekli olarak tespiti bu iradelerin yoruma mahal vermeyecek kesinlikte ortaya konulması açısından önemlidir. Nitekim Brüksel I bis Tüzüğü'nde taraf iradelerinin şekil şartı ile sabit kılınmasındaki amaç, yetki anlaşması ile dezavantajlı konumda olabilecek tarafın, iradenin varlığına dürüstlük kuralına aykırı bir şekilde itiraz etme ihtimalinin önüne geçmektir. ABAD'ın *Colzani v. Rüwa* Kararı'nda, tarafların karşılıklı olarak üye devlet mahkemelerini yetkilendirdiklerinin *açık ve kesin* olarak anlaşılması gerektiği⁷⁴ ifade edilmiştir⁷⁵. Bu doğrultuda, Brüksel I bis Tüzüğü uyarınca, yetki anlaşmasına yönelik gerçek bir iradenin varlığını tespit ederken tarafların aşağıda belirtilen hususlarda anlaşması gerektiği hükme bağlanmıştır:

⁷¹ Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 24.

⁷² Tilly Russ v. Nova kararı, prg. 26.

⁷³ SARGIN, s. 134.

⁷⁴ Colzani/Rüwa Kararı, prg. 7.

⁷⁵ Richard FENTIMAN, *International Commercial Litigation*, Oxford University Press, United Kingdom, 2015, s. 68.

(i) Yetki anlaşmaları ile seçilen üye devlet mahkemesinin ya da mahkemelerinin belirlenebilir nitelikte olması gerekmektedir. Taraflar üye devletin herhangi bir mahkemesini özel olarak yetkilendirebilirler. Sadece üye devletin ismi ifade edilerek de bu devletin tüm mahkemeleri de yetkili kılınabilir. Bu durumda ilgili üye devletin yer itibarıyla yetkili mahkemesinin ya da mahkemelerinin belirtilmesine gerek yoktur; yetkili mahkeme taraflarca zikredilen üye devletin iç hukuk kuralları ile tespit edilebilir⁷⁶. Burada önemli olan taraf iradelerinden üye devlet mahkemesinin ya da mahkemelerinin seçildiğinin hiçbir yoruma mahal vermeyecek şekilde anlaşılabilir olmasıdır.

(ii) Yetki anlaşmalarının kaynağını teşkil eden uyuşmazlık belirli olmalıdır. Brüksel I bis Tüzüğü madde 25/I kapsamında yetki anlaşmalarının geçerli olabilmesi için yetki anlaşmalarının konusunu oluşturan uyuşmazlığın belirli bir hukuki ilişkiden doğmuş ya da doğabilecek olması gerekmektedir.

(iii) Yetki anlaşmaları, Brüksel I bis Tüzüğü'ne göre münhasır yetkili kabul edilen mahkemelerin yetkisine yönelik olmamalıdır. Tüzüğe göre münhasır yetkili kılınan mahkemelerin yetkisini kaldıran yetki anlaşmaları geçersiz kabul edilmiştir. Hangi mahkemelerin münhasır yetkili olduğu ise Brüksel I bis Tüzüğü madde 24'te düzenlenmiştir. Buna göre, tarafların yerleşim yerinden bağımsız olarak şu mahkemeler münhasır yetkili kabul edilmiştir:

- Kira ve hasılat kirası da dahil olmak üzere konusu, taşınmazlar üzerindeki aynı haklar olan davalarda taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi münhasır yetkilidir. Buna rağmen taşınmazları şahsi kullanımı için en fazla altı ay süreyle para ve hasılat karşılığı kiralanmasına ilişkin davalarda, kiracının gerçek kişi olması ve mal sahibi ile kiracının aynı devlette ikâmet etmeleri şartıyla, davalının yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir.
- Konusu şirketlerin ve diğer tüzel kişilerden oluşan birliklerin kuruluşunun geçerliliği, butlanı veya feshi olan davalarda veya bunların organlarının verdiği kararların geçerliliğine ilişkin davalarda; şirketin, tüzel kişinin veya birliğin yerleşik bulunduğu üye devletin mahkemeleri münhasır yetkilidir.
- Konusu resmi sicillere yapılan tescillerin geçerliliği olan davalarda, sicilin tutulduğu üye devlet mahkemeleri münhasır yetkilidir.

⁷⁶ SARGIN, s. 130.

- Konusu patentlerin, markaların, modellerin veya tevdi ya da tescil gerektiren benzer hakların tescili veya geçerliliği olan davalarda, bu hakların tevdiinin veya tescilinin talep edildiği, yapıldığı veya AB hukuku normları veya milletlerarası bir andlaşma gereğince yetkilendirilen üye devlet mahkemeleri münhasır yetkilidir. 5 Ekim 1973'te Münih'te akdedilen Avrupa Patentlerin Verilmesi Hakkındaki Andlaşma uyarınca Avrupa Patent Ofisi'nin yargı yetkisi saklı kalmak kaydıyla, her üye devletin mahkemeleri, yerleşim yerine bakılmaksızın, bu üye devlette verilen her Avrupa patentinin tesciline veya geçerliliğine ilişkin davalarda münhasır yetkilidir.
- Konusu cebri icraya ilişkin davalarda, bu kararın alındığı veya alınmasının gerektiği üye devlet mahkemeleri münhasır yetkilidir.

Sigorta, iş ve tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda yetkili mahkeme, kural olarak münhasır kabul edilmektedir. Ancak Brüksel I bis Tüzüğü'nde belirtilen hallerin varlığında tarafların yetki anlaşması tesis edebilecekleri kabul edilmektedir. Tüzük'te belirtilen hallerde dahi zayıf tarafın korunması ilkesine sadık kalınmaktadır.

Bu kapsamda, Brüksel I bis Tüzüğü madde 15 uyarınca aşağıda belirtilen durumların varlığı halinde sigorta sözleşmelerinden doğan ihtilaflarda yetki anlaşmasının yapılabileceği kabul edilmektedir:

- i. Yetki anlaşması ihtilafın doğumundan sonra yapılmışsa veya
- ii. Yetki anlaşması sigorta ettirene, sigortalıya veya sigortadan yararlananlara Tüzük Bölüm 3 Kısım 3'te belirtilen mahkemeler dışında başka bir mahkemeye başvurma imkânı tanımışsa ya da
- iii. Yetki anlaşmasının sigorta ettiren ve sigortacı arasında sigorta sözleşmesinin yapıldığı sırada yerleşim yerleri veya mutad olarak oturdukları aynı üye devletin mahkemelerini, zararı veren olayın bu üye devletin sınırları dışında gerçekleşmesi halinde de yetkili kılmak amacıyla yapılmışsa ve böyle bir yetki anlaşması ilgili üye devlet hukukuna göre geçerliyse veya
- iv. Yasal zorunluluk veya herhangi bir üye devletin sınırları içerisinde bulunan taşınmaz için yapılan sigorta sözleşmeleri haricinde, yetki anlaşması üye devletlerde yerleşim yeri bulunmayan sigorta ettiren tarafından yapılmışsa ya da

- v. Yetki anlaşması madde 16’da sayılan rizikolardan birini veya birkaçını kapsayan sigorta sözleşmesine ilişkinse bu anlaşmanın yapılabileceği kabul edilmektedir.

Tüzük madde 19’da da tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda da yetki anlaşması yapılabilecek haller hükme bağlanmıştır. Buna göre;

- i. Yetki anlaşması ihtilafın doğumundan sonra yapılmışsa veya
- ii. Yetki anlaşması tüketiciye Tüzük Bölüm 3, Kısım 4’te belirtilen mahkemeler dışında başka bir mahkemeye başvurma imkânı tanımışsa ya da
- iii. Yetki anlaşması tüketici ve sözleşmenin diğer tarafı arasında sözleşmenin akdedildiği anda yerleşim yerleri veya mutad meskenleri aynı üye devletin mahkemelerini yetkili kılmak amacıyla yapılmışsa ve böyle bir yetki sözleşmesi bu üye devlet hukukuna göre geçerliyse yapılabilir.

Brüksel I bis Tüzüğü madde 23’te de iş sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda da yetki anlaşması yapılabilecek haller hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre;

- i. Yetki anlaşması ihtilafın doğumdan sonra yapılmışsa veya
- ii. Yetki anlaşması, işçinin açacağı davanın Tüzük Bölüm 3, Kısım 4’te belirtilen mahkemeler dışında başka bir mahkemede açma yetkisi veriyorsa yapılabilir.

3. Brüksel I bis Tüzüğü’ne Göre Yetki Anlaşmalarının Geçerliliğine Uygulanacak Hukukun Tespiti

Brüksel I bis Tüzüğü’nde yetki anlaşmasının şekil şartları açıkça düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu konuda yetkili hukuk tespit edilmeyecek ve Tüzük doğrudan uygulanacaktır. Buna karşılık Türk hukukundan farklı olarak, AB hukukunda yetki anlaşmaları usulî bir sözleşme⁷⁷ değil, maddi hukuk sözleşmesi⁷⁸ olarak kabul edilmektedir⁷⁹. Bu kapsamda Brüksel I bis Tüzüğü’nde, yetki anlaşmasının maddi geçerliliği *lex fori*’ye değil, seçilen mahkemenin ya da mahkemelerin

⁷⁷ Türk hukukunda hakim görüşe göre, yetki anlaşmasının etkisini usul hukukunda doğurduğu için usul hukuku sözleşmesidir. Hakan PEKCANITEZ/Oğuz ATALAY/Muhammet ÖZEKES, *Medeni Usul Hukuku*, 14. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, (dnp. 52 ve 53’teki yazarlar), s. 176; Yavuz ALANGOYA/ Kamil YILDIRIM/ Nevhis DEREN-YILDIRIM, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2011, s.106; Nur BOLAYIR, *Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, s. 47 vd. Aksi görüşler için bkz., Saim ÜSTÜNDAĞ, *Medeni Usul Hukukunda Salahiyet Anlaşmaları*, İÜHFİM, C. XXVII, S. 1-4, 1961, s. 310- 339, s. 313; İlhan POSTACIOĞLU, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. Bası, İstanbul 1975, s.160 dn. 13.

⁷⁸ Bu konuda görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., UYANIK, s. 27-31

⁷⁹ BALLESTEROS, s. 297 ve dnp. 28’deki yazar.

hukukuna tabi kılınmıştır⁸⁰. Bu değişiklik La Haye Konvansiyonu madde 5 ile de paralellik göstermektedir.

Diğer yandan hangi hususların maddi geçerlilik kapsamında kabul edileceği tartışma konusu olmuştur. Brüksel I bis Tüzüğü ile La Haye Konvansiyonu arasındaki uyumu sağlamak amacıyla Hartley ve Dagouchi tarafından hazırlanan raporda⁸¹, yetki anlaşmasının maddi geçerliliği kapsamında hile, hata, tehdit, ehliyetsizlik ve yetkisiz temsil hallerinin seçilen mahkemenin ya da mahkemelerin hukukuna göre tespit edileceği öngörülmektedir⁸². Brüksel I Tüzüğü'nün yürürlükte olduğu dönemde, ABAD'ın bu konuda tekdüze bir uygulamasının varlığından bahsedebilmek mümkün değildir. Divan *Berghoefer* Kararı'nda⁸³ ulusal hukukları uygulanmaktan kaçınmış; yetki anlaşmaları açısından maddi geçerliliğin kapsamını genel hukuk ilkelerine göre belirlemiştir⁸⁴. *Castelletti v. Trumpy* Kararı'nda⁸⁵ ise bu konuda, seçilen mahkemenin hukukuna göre tespit yapılacağı belirtilmiştir. Brüksel I bis Tüzüğü yürürlüğe girdikten sonra ise ABAD, *Refcomp* Kararı'nda⁸⁶ nelerin maddi geçerlilik kapsamında değerlendirileceğinin ulusal hukuklardan bağımsız bir şekilde belirlenmesi gerektiğini belirtmektedir⁸⁷. Ancak Divanın bu kararının Brüksel I bis Tüzüğü ile getirilen değişikliğin gayesi ile bağdaştığını söylemek mümkün değildir⁸⁸. Değişiklik dikkate alındığında, nelerin maddi geçerlilik kapsamında kabul edileceğinin seçilen mahkemenin hukukuna göre belirlenmesi gerektiği söylenebilir.

Brüksel I bis Tüzüğü ile yetki anlaşmalarının maddi geçerliliğine uygulanacak hukukun seçilen üye devlet mahkemesinin ya da mahkemelerinin hukukuna bağlanması ile taraflar açısından öngörülebilirliğin sağlanmasının amaçlandığı ifade edilebilir. Ayrıca Tüzük madde 25/I'de getirilen bu değişiklik, madde 31/II'nin uygulanmasını da kolaylaştırmaktadır. Zira

⁸⁰ Türk hukukunda yabancı unsurlu yetki anlaşmasına uygulanacak hukukun tespitinde lex fori ilkesinin tatbik edileceğine ilişkin görüş birliği bulunmaktadır. NOMER, s. 483; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 386; ÇELİKEL/ERDEM, s. 602; UYANIK, s. 33; EKŞİ, *Yetki*, s. 125; AKINCI, *İnşaat*, s. 133; GÖKYAYLA, s. 472; Baki KURU, “*Sözleşme ile Yabancı Mahkemelerin Yetkili Kılınması*”, MHB, Cilt 6, Sayı 2, 1986, s. 140-145, s. 144.

⁸¹ Söz konusu raporun İngilizce tam metni için bkz., <https://assets.hcch.net/upload/expl37final.pdf> (e.t.: 20.01.2017). (Rapor)

⁸² Rapor, prg. 125.

⁸³ 11.08.1985 tarihli ve C-221/84 sayılı *Berghoefer* Kararı için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61984CJ0221:EN:HTML> (e.t.: 23.05.2017).

⁸⁴ *Berghoefer* Kararı, prg., 15.

⁸⁵ 16.03.1999 tarihli ve C-159/97 sayılı *Castelletti v. Trumpy* Kararı için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61997CJ0159&from=EN> (e.t.: 07.02.2017), s. 1644.

⁸⁶ 07.02.2013 tarihli ve C-543/10 sayılı *Refcomp* Kararı için bkz., <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d67a736cdd72c347f0bc08961fab91e805.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyLbN50?text=&docid=133621&pageIndex=0&doclang=EN&mode=1st&dir=&oc=first&part=1&cid=75992> (e.t.: 23.05.2017).

⁸⁷ *Refcomp* Kararı, prg. 40.

⁸⁸ BALLESTEROS, s. 304.

yetki anlaşması ile taraflarca seçilmeyen mahkemenin yargılamayı durdurma kararı vermeden önce, yetki anlaşmasının maddi geçerliliğini *lex fori*'ye göre tespit etmesinin kabulünün, usul ekonomisine aykırı ve zaman israfı olacağı ifade edilebilir⁸⁹.

Diğer yandan, bu düzenlemenin birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olabileceği de söylenebilir. İlk olarak, birden fazla üye devlet mahkemesinin seçilmesi durumunda yetki anlaşmasının maddi geçerliliğine hangi devletin hukukunun uygulanacağı muğlaktır. Bu konuda iki ihtimal üzerinde durulmaktadır⁹⁰: Yetki anlaşmasının maddi geçerliliğine seçilen mahkeme hukukları birlikte uygulanabilir. Bu çözüm yöntemi hâkim açısından oldukça külfetli bir yöntem olmakla birlikte, usul ekonomisi bakımından da birtakım zorlukları barındırabilir. Veya daha pragmatik bir çözüm yöntemi olduğu aşıkâr olan davanın görüldüğü seçilen mahkemenin hukukuna göre yetki anlaşmasının maddi geçerliliğinin tespit edilmesi gerektiği savunulabilir.

Karşılaşılması muhtemel diğer bir sorun ise AB hukukunda yetki anlaşmalarının maddi geçerliliğinde atfın kabul edilmesinden kaynaklanabilir. Brüksel I bis Tüzüğü'nde maddi geçerlilikten bahsederken, Dibace'nin 20. paragrafında seçilen mahkemenin hukukuna ilgili üye devletin kanunlar ihtilafı kurallarının dâhil olduğu ifade edilerek atf da kabul edilmektedir⁹¹. Bu kapsamda bazı yazarlar, yetki anlaşmasının maddi geçerliliğinin tespitinde Roma I Tüzüğü⁹²'nin uygulanması gerektiğini ifade etmektedirler⁹³. Ancak Roma I Tüzüğü madde 1/II-e uyarınca tahkim anlaşmaları ile yetki anlaşmalarının Tüzüğün uygulama alanı

⁸⁹ BERGSON, s. 13.

⁹⁰ BALLESTEROS, s. 296.

⁹¹ Milletlerarası özel hukukta atf hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., NOMER, s. 83-85; ÇELİKEL/ERDEM, s. 105-128; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 50-57; DOĞAN, s. 189-199; Gülören TEKİNALP/Ayfer UYANIK ÇAVUŞOĞLU, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, Güncelleştirilmiş 12. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s. 44-46; Hacı CAN/Alı Gümrah TOKER, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2016, s. 89-103; C. M. V. CLARKSON/ Jonathan HILL, *The Conflict of Laws*, Fourth Edition, Oxford University Press, London, 2011, ss. 34-43; Venn DICEY A./ J. H. Carlile MORRIS, *The Conflict of Laws*, (editor: Lawrence Collins), Twelfth Edition, Volume 1, Sweet&Maxwell, London, 1993, s. 70-87; John O'BRIEN, *Conflict of Laws*, Second Edition, Cavendish Publishing, London/Sydney, 1999, s. 133-143; J. G. COLLIER, *Conflict of Laws*, Third Edition, Cambridge University Press, London, 2003, s. 20-26; James FAWCETT/Janeen M. CARRUTHER, *Cheshire, North & Fawcett Private International Law*, Consultant Editor: Peter North, Fourteenth Edition, Oxford University Press, London, 2008, s. 57-73; Aysel ÇELİKEL, "Türk Milletlerarası Özel Hukukunda "Atf" Prensibinin Uygulanması", MHB, Cilt 3, Sayı 2, 1983, s. 1-4; Süheylâ BALKAR BOZKURT, *Uluslararası Özel Hukuk'ta Bitmeyen Tartışma: Atf (Renvoi) Teorisi, Uygulanması ve Değerlendirilmesi*, Melike Batur Yamaner Anısına Armağan, GÜHFD, 2014/II, s. 795-861.

⁹² 17.06.2008 tarih ve 593/2008 sayılı Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü'nün İngilizce tam metni için bkz., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:177:0006:0016:en:PDF> (e.t.: 20.01.2017).

⁹³ Ole LANDO/Peter Ant NIELSEN, *Rome I Regulation*, Common Market Law Review, Vol. 45, 2008, s. 1687-1725, s. 1690.

dışında olduğu belirtilmektedir⁹⁴. Buna rağmen, Roma I Tüzüğü'nün uygulama alanının yetki anlaşmalarının maddi geçerliliğine uygulanabilecek şekilde yorum yoluyla genişletilebileceğini iddia etmektedirler. İddialarını ise Brüksel I Tüzüğü ile Roma I Tüzüğü arasında uyumun sağlanması gerektiği argümanına dayandırmaktadırlar⁹⁵.

Roma I Tüzüğü madde 1/II-e hükmü dikkate alındığında, açık bir değişiklik yapılmadığı sürece yetki anlaşmalarının maddi geçerliliğine ilgili Tüzüğün uygulanması mümkün gözükmemektedir. Bu durumda yetki anlaşmasının asıl sözleşmeden bağımsızlığı nedeniyle, her iki sözleşmenin maddi geçerliliğine farklı hukuk sistemlerinin uygulanabilmesi muhtemeldir. Her iki hukuk sistemi içerisindeki kuralların farklılığı hukuki kesinliği zedeleyebileceği ve milletlerarası ticarete birtakım zorluklara neden olabileceği neticesinde eleştirilmektedir⁹⁶. Bu husus da Brüksel I bis Tüzüğü'nün amaçladığı⁹⁷ yetki anlaşmasının maddi geçerliliğine ilişkin üye devlet hukuklarında yeknesaklığın sağlanamamasına sebep olabilir.

Ayrıca, yetki anlaşmaları taraf iradesinin milletlerarası usul hukukuna yansımadır. Sağladığı avantajlar nedeniyle birçok ticari uyuşmazlıkta taraflarca yetki anlaşmaları tesis edilmektedir. Dolayısıyla yetki anlaşmasının taraflarınca, aksi kabul edilmediği sürece atfın kabul edilmemesi gerekmektedir⁹⁸. Ancak böyle bir iddianın söz konusu olabilmesi için Brüksel I bis Tüzüğü'nün Dibase Kısmı 20. Paragrafında değişiklik yapılması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra, seçilen mahkemenin kanunlar ihtilafı kurallarının üye olmayan devletin maddi hukukuna atıf yapması halinde de yetki anlaşmalarının maddi geçerliliğine uygulanacak hukuk açısından AB hukukunda amaçlanan yeknesaklığın sağlanamayacağı ifade edilebilir. Dolayısıyla yetki anlaşmasının maddi geçerliliğine uygulanacak hukukun tespitinde atfın reddedilerek seçilen mahkemenin maddi hukukunun uygulanmasının daha makul bir çözüm olduğu ileri sürülebilir.

⁹⁴ Roma I Tüzüğü'nün uygulama alanı hakkında bkz., CLARKSON/HILL, s. 205-208; Peter STONE, *EU Private International Law*, Second Edition, Edward Elgar Publishing, UK, 2010, s. 289-290; Jonathan HILL/CHONG Adeline, *International Commercial Disputes-Commercial Conflict of Laws in English Courts*, Fourth Edition, HART Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2010, s. 499-504.

⁹⁵ LANDO/NIELSEN, s. 1690.

⁹⁶ BALLESTORS, s. 300.

⁹⁷ Bu konuda bkz., FENTIMAN, s. 70.

⁹⁸ Bu konuda bkz., Adrian BRIGGS, *Private International Law in English Courts*, Oxford University Press, UK, 2014, s. 253; Peter NYGH, *Autonomy in International Contracts*, A Clarendon Press Publication, Australia, 1999, s. 83-84.

Sonuç

Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin ne zaman ve ne şekilde gerçekleştirileceği öngörülememektedir. Ancak bu durum, AB hukuku normları ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşlarının muhatap olmamaları anlamına gelmemektedir. Nitekim Brüksel I bis Tüzüğü ile yetki anlaşmaları açısından bu Tüzüğün uygulanabilmesi için taraflardan birinin üye devlet ülkesinde ikâmet etme şartı kaldırılmıştır. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının üye devlet mahkemelerinden birini yetkilendirmeleri halinde Brüksel I bis Tüzüğü ile karşı karşıya kalmaları muhtemeldir. Ancak Tüzüğün yetki anlaşmalarına ilişkin birçok yenilik farklı hukuk sistemlerini bağdaştır nitelikte olduğu için anlaşılması kolay gözükmemektedir.

Öncelikle La Haye Konvansiyonu ile Brüksel I bis Tüzüğü'nün uygulama alanlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Yetki anlaşmasının taraflarının her ikisinin de AB üyesi devlette oturduğu ve AB üyesi devlet mahkemesini seçtikleri durumlarda; ilgili devletler La Haye Konvansiyonu'na taraf olsalar bile, Tüzük öncelikli olarak tatbik edilecektir. Ancak yetki anlaşmasının tarafları, AB üyesi olmayan; ancak La Haye Konvansiyonu'na taraf olan bir devlette oturuyorsa Konvansiyon uygulanacaktır. Bu sonuca La Haye Konvansiyonu madde 26 ile Brüksel I bis Tüzüğü madde 71 hükümlerinden ulaşılmaktadır.

La Haye Konvansiyonu'nda olduğu gibi, Brüksel I bis Tüzüğü'nde de yetki anlaşmalarının geçerli olabilmesi için yazılılık şartı getirilmiş ve şekli rızaya ilişkin hükümler Brüksel I Tüzüğü ile paralellik arz etmektedir. Bu konuda herhangi bir değişikliğe gidilmemesinin sebebinin, söz konusu şartların esnekliğinin ABAD uygulamaları ile taraflar açısından bir kesinlik ve öngörülebilirlik aracı olarak yorumlanmasından kaynaklandığı söylenebilir.

ABAD yazılılık şartını, yetkili olmayan bir üye devlet mahkemesinin ya da mahkemelerinin yetkili kılınmasında tarafların gerçek iradelerinin tespiti açısından bir nevi araç olarak görmektedir. Ancak yetki anlaşmalarının tespitinde yazılılık koşulunun sağlanması, taraf iradelerinin varlığına dair bir karine teşkil etmemektedir. Diğer bir ifadeyle, tarafların Brüksel I bis Tüzüğü'ne göre belirli bir hukuki ilişkiden doğmuş veya ileride doğacak uyuşmazlıklarda bir üye devletin mahkemesinin veya mahkemelerinin yetkili kılınarak iradelerinin yazılı metin ile sabit kılınması, tarafların bu konudaki rızalarının varlığının belirlenmesi için gerekli; ancak yeterli değildir. Bu anlamda, Brüksel I bis Tüzüğü madde 25/I uyarınca yetki anlaşmalarının maddi geçerliliğine uygulanacak hukukun seçilen üye devlet mahkemesinin veya mahkemelerinin hukukuna göre tespit edilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Yetki anlaşmalarının esas sözleşmeden bağımsızlığı nedeniyle, bu anlaşmaların maddi geçerliliklerine uygulanacak hukuka ilişkin farklı bağlama noktası benimsenmiştir. Bu

kapsamda nelerin maddi geçerlilik olarak kabul edileceği tartışma konusu olmuştur. Kanımızca bu konuda seçilen ve davanın görülmekte olduğu mahkemenin hukukunun uygulanması gerekmektedir. Zira ABAD'ın *Refcomp* Kararı'nda belirttiği gibi ilgili meselenin çözümünde ulusal hukuklardan bağımsız bir anlayışın benimsenmesi Brüksel I bis Tüzüğü madde 25/I'de yapılan değişikliğin gayesi ile bağdaşmamaktadır.

Ayrıca Brüksel I bis Tüzüğü Dibase prg. 20 ile atıf da kabul edilmiştir. Kanımızca yetki anlaşmalarının maddi geçerliliğine uygulanacak hukukun tespitinde atfın kabulü şu şekilde eleştirilebilir:

- i. İlk olarak, birden fazla üye devlet mahkemesinin seçilmesi durumunda yetki anlaşmasının maddi geçerliliğine hangi devletin hukukunun uygulanacağı muğlaktır.
- ii. Esas sözleşme ile yetki anlaşmasının maddi geçerliliğine ilişkin kuralların farklılığı hukuki kesinliği zedeleyebilir ve milletlerarası ticarete birtakım zorluklara neden olabilir.
- iii. Ayrıca yabancı unsurlu yetki anlaşmaları milletlerarası usul hukukunda irade serbestliğinin yansımasıdır. Bu nedenle yetki anlaşmalarının maddi geçerliliğine uygulanacak hukukta, taraflarca aksi kabul edilmediği sürece atfın kabul edilmemesi gerektiği söylenebilir.
- iv. Seçilen mahkemenin kanunlar ihtilafı kurallarının üye olmayan devletin maddi hukukuna atıf yapması halinde de yetki anlaşmalarının maddi geçerliliğine uygulanacak hukuk açısından AB hukukunda amaçlanan yeknesaklığın sağlanamayacağı ifade edilebilir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- AKINCI Ziya, “*Milletlerarası Usul Hukukunda Seçilen Mahkemenin Bağlantılı Olması Koşulu*”, MHB, Cilt 22, Sayı 2, 2002, s. 1-27. (*Bağlantı*)
- AKINCI Ziya, *Milletlerarası Özel Hukukta İnşaat Sözleşmeleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 73, İzmir, 1996. (*İnşaat*)
- AKINCI Ziya, *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmesine Dayanan Yabancı Derdestlik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002. (*Derdestlik*)
- ALANGOYA Yavuz/Kamil YILDIRIM/Nevhis DEREN-YILDIRIM, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.
- ALİBABA Arzu, “*Yetki Sözleşmelerine İlişkin La Haye Konvansiyonu ve Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında AB Konsey Tüzüğü’nde Yetki Sözleşmesi*”, MHB, Sayı 1-2, Yıl 29, 2009, s. 1-20.
- BALLESTEROS Mónica Herranz, “*The REgime of Party Autonomy In The Brussels I Recast: The Solutions Adopted For Agreements on Jurisdiction*”, *Journal of Private International Law*, Vol. 10, No 2, 2014, s. 291-308.
- BERGSON Ian, *The Death of The Torpedo Action? The Practical Operation of The Recast’s Reforms To Enhance the Protection For Exclusive Jurisdiction Agreements Within the European Union*”, *Journal of Private International Law*, Vol. 11, No.1, 2015, s. 1-30.
- BOLAYIR Nur, *Medenî Usûl Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.
- BOZKURT BALKAR Süheylâ, “*Uluslararası Özel Hukuk’ta Bitmeyen Tartışma: Atıf (Renvoi) Teorisi, Uygulaması ve Değerlendirilmesi*”, Melike Batur Yamaner Anısına Armağan, GÜHFD, 2014/II, s. 795-861.
- BRIGGS Adrian, *Private International Law in English Courts*, Oxford University Press, UK, 2014.
- CAN Hacı/Ali Gümrah TOKER, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2016.
- CLARKSON C.M. V./Jonathan HILL, *The Conflict of Laws*, Fourth Edition, Oxford University Press, London, 2011.
- COLLIER J. G., *Conflict of Laws*, Third Edition, Cambridge University Press, London, 2003.

ÇELİKEL Aysel, “*Türk Milletlerarası Özel Hukukunda “Atıf” Prensinin Uygulanması*”, MHB, Cilt 3, Sayı 2, 1983, s. 1-4.

ÇELİKEL Aysel/Bahadır ERDEM, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Yenilenmiş 14. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016.

ÇİÇEKLİ Bülent, “*Avrupa Birliğinde Özel Hukukta Adli İşbirliği ve Mahkeme Kararlarının Serbest Dolaşımı*”, MHB, Prof. Dr. Gülören TEKİNALP’e Armağan, Cilt 23, Sayı 1-2, 2003, s. 179-202.

DICEY A. Venn/ J. H. Carlile MORRIS, *The Conflict of Laws*, (editor: Lawrence Collins), Twelfth Edition, Volume 1, London, 1993.

DOĞAN Vahit, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016.

EKŞİ Nuray, “*Kanunlar İhtilafı Alanında Incorporation*”, Aysel Çelikel’e Armağan, Cilt 19, Sayı 1-2, 2001, s. 263-291. (*Incorporation*)

EKŞİ Nuray, *Milletlerarası Deniz Ticareti Alanında “Incorporation” Yoluyla Yapılan Tahkim Anlaşmaları*, Tıpkı 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010. (*Deniz Ticareti*)

EKŞİ Nuray, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2000.

ERDEM Bahadır, *Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında 1968 Brüksel Antlaşması’nın Hükümlerinin Türk Milletlerarası Yetki Kuralları ile Kararlaştırılması*, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ’a Armağan, MHB, Yıl 17-18, S. 1-2, 1997-1998, s. 183-215.

ERDEM Bahadır, *Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Avrupa Konseyi Tüzüğü*, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal TEKİNALP’e Armağan, Cilt II, 2003, s. 1009-1026.

FAWCETT James/Janeen M. CARRUTHER, *Cheshire, North & Fawcett Private International Law*, Consultant Editor: Peter North, Fourteenth Edition, Oxford, 2008.

FENTIMAN Richard, *International Commercial Litigation*, Oxford University Press, United Kingdom, 2015.

FORNER-DELAYGUA Quim, “*Changes to Jurisdiction Based on Exclusive Jurisdiction Agreements Under The Brussels I Regulation Recast*”, *Journal of Private International Law*, Vol. 11, No 3, 2015, s. 379-405.

GÖKYAYLA DEMİR Cemile, *Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmesi)*, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013.

HARTLEY Trevor C., *International Commercial Litigation*, Second Edition, Cambridge Univesity Press, United Kingdom, 2015.

HILL Jonathan/CHONG Adeline, *International Commercial Disputes-Commercial Conflict of Laws in English Courts*, Fourth Edition, HART Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2010.

KEYES Mary/Brook Adele MARSHALL, “*Jurisdiction Agreements: Exclusive, Optional and Asymmetrical*”, *Journal of Private International Law*, Vol. 11, No. 3, 2015, s. 345-378.

KURU Baki, “*Sözleşme ile Yabancı Mahkemelerin Yetkili Kılınması*”, MHB, Cilt 6, Sayı 2, 1986, s. 140-145.

LANDO Ole/Peter Ant NIELSEN, *Rome I Regulation*, *Common Market Law Review*, Vol. 45, 2008, s. 1687-1725.

NOMER Ergin, *Devletler Hususi Hukuku*, Yenilenmiş 21. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2015.

O’BRIEN John, *Conflict of Laws*, Second Edition, Cavendish Publishing, London/Sydney, 1999.

ODER Burak/Murat SAĞBİLİ, “*Medeni ve Ticari Hukuk Davalarında Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tenfizine Dair Antlaşma*”, MHB, Cilt 11, Sayı 1-2, 1991, s. 73-100.

ÖZÇELİK BAYRAKTAROĞLU Gülüm, “*Avrupa Topluluğunun Milletlerarası Özel Hukuk Alanında Uluslararası Anlaşma Akdetme Yetkisi ve C-01/03 Sayılı ve 7 Şubat 2006 Tarihli Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Görüşü*”, AÜHFD, Cilt 57, Sayı 2, 2008, s. 17-49.

ÖZDEMİR KOCASAKAL Hatice, “*Milletlerarası Yetki Anlaşmalarının İflas Davası Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi*”, Hakan Pekcantez’e Armağan, DEÜHFD, Cilt 16, Özel Sayı, 2014, s. 2295-2318.

ÖZKAN Işıl, “*Avrupa Birliği Hukukunun Üye Devletlerin Devletler Özel Hukukuna Etkisi*”, (ed.: Işıl ÖZKAN/Ceyda SÜRAL/Uğur TÜTÜNCÜBAŞI), Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku, Adalet Yayınları, 2016, s. 1-23.

ÖZKAN Işıl, “*Avrupa Birliği Usul Hukuku*”, (ed.: Işıl ÖZKAN/Ceyda SÜRAL/Uğur TÜTÜNBAŞI), Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku, Adalet Yayınları, 2016, s. 25-100.

PEKCANITEZ Hakan/Oğuz ATALAY/Muhammet ÖZEKES, *Medeni Usûl Hukuku*, 14. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

POSTACIOĞLU İlhan, *Medenî Usûl Hukuku Dersleri*, 6. Bası, İstanbul 1975.

RATKOVIĆ Tena/Dora ZGRABLJIĆ ROTAR, *Choice-of-Court Agreements Under The Brussels I Regulation (Recast)*, Journal of Private International Law, Vol. 9, No 2, August, 2013, s. 245-268.

REÇBER Kamuran, “*Avrupa Birliği’nde Değişim İhtiyacı: Avrupa Toplulukları Ortadan Kaldırılıyor (Hukuksal Bir Analiz)*”, Global Strateji, Yıl 3, Sayı 12, Kış 2008, s. 83–84.

REÇBER Kamuran, *Avrupa Birliği Hukuku ve Temel Metinler*, 2. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2013.

SAKMAR Ata/Nuray EKŞİ, *Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması Tenfizi Hakkında AB Konseyi Tüzüğü*, Prof. Dr. Ergin NOMER’e Armağan, MHB, Cilt 22, Sayı 2, 2002, s. 721-743.

SARGIN Fügen, “*Milletlerarası Usûl Hukukunda Yetki Anlaşmaları*”, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

STONE Peter, *EU Private International Law*, Second Edition, Edward Elgar Publishing, UK, 2010.

SÜRAL Ceyda, “*Mahkeme Seçimine İlişkin Anlaşmalar Hakkında La Haye Konvansiyonu*”, Prof. Dr. Ali Güzel’e Armağan, Cilt II, Beta, İstanbul 2010, s. 1507-1522.

SÜRAL Ceyda, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 100, 2012, s. 167-216.

ŞANLI Cemal, “*Konışmantonun Devri, Alacağın Temliki ve “Perdeyi Kaldırma Teorisi” Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konışmentoynu Devralan, Alacağın Temellük Eden ve Perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerliliği Sorunu*”,

Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, Yıl 22, Sayı 2, 2002, ss. 773-789. (*Tahkim Şartı*)

ŞANLI Cemal, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, Altıncı Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2016. (*Uluslararası Ticari Akitler*)

ŞANLI Cemal/Emre ESEN/İnci ATAMAN-FİGANMEŞE, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 5. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016.

TANRIBİLİR Feriha Bilge, “30 Haziran 2005 Tarihli Yetki Anlaşmasına İlişkin Lahaye Sözleşmesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XI, Sayı 1-2, 2007, s. 321-354.

TEKİNALP Gülören/UYANIK ÇAVUŞOĞLU Ayfer, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, Güncelleştirilmiş 12. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016.

UYANIK Ayfer, *Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

ÜSTÜNDAĞ Saim, *Medenî Usûl Hukukunda Salahiyet Anlaşmaları*, İÜHFMD, C. XXVII, S. 1-4, 1961, s. 310- 339.

YAYLA MERAKLI Deniz, “Yabancılık Unsuru Taşıyan Uyuşmazlıklarda Yetki Sözleşmesinin Tarafları ve HMK madde 17 Kapsamındaki Yetki Sözleşmesinin Üçüncü Kişilere Teşmili”, Hakan Pekcanitez'e Armağan, DEÜHFD, Cilt 16, Özel Sayı, 2014, s. 1987-2013.